

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2025 • Summer 2025
Cilt 2 • Volume 2
Sayı 1 • Issue 1

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
International Journal of Language, Culture and Literature Researches

Klasik Divan
Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
(International Journal of Language, Culture and Literature Researches)
Cilt 2 / Sayı 1 / Yaz 2025

Sayı Hakemleri

Prof. Dr. Mehmet Fatih KÖKSAL
Prof. Dr. Orhan Kemâl TAVUKÇUOĞLU
Prof. Dr. Mehmet Sait ÇALKA
Prof. Dr. Mustafa ERDOĞAN
Prof. Dr. İbrahim Halil TUĞLUK
Prof. Dr. Şerife YALÇINKAYA
Prof. Dr. Zeki TAŞTAN
Doç. Dr. Hasan KAPLAN
Doç. Dr. Volkan KARAGÖZLÜ
Doç. Dr. Bilge KARGA GÖLLÜ
Doç. Dr. Bünyamin AYÇİÇEĞİ
Doç. Dr. Ahmet TOPAL
Doç. Dr. Armağan ZÖHRE
Dr. Öğr. Üyesi Halil KARABULUT
Dr. Öğr. Üyesi Songül KARACA
Dr. Öğr. Üyesi Nagihan ÇAĞLAYAN
Dr. Öğr. Üyesi Merve YILMAZ
Dr. Öğr. Üyesi Uğur ÖZTÜRK
Arş. Gör. Songül AKBOĞA
Dr. Mustafa GÜNCÜ

Yazı İşleri Sorumlusu

Fatma TÜRK

Dil Editörleri

Öğr. Gör. Bestami BİLGE (Türkçe)
Öğr. Gör. Hakan SÖNMEZ (İngilizce)
Dr. Öğr. Üyesi Ebubekir Sıddık ŞAHİN (Farsça)

Musahhihler

Yasemin GÖKKUŞ
Selin YAVUZ

Kapak Tasarımı ve Mizanpaj

Beyza ABDUKARIMOV

Yazışma Adresi

dergiklasikdivan@gmail.com
<https://klasikdivan.com>

İÇİNDEKİLER

Dergi Künyesi:	I
Dibace:	III
İçindekiler:	IV
Araştırma Makaleleri	
Florinalı Nâzım Tarafından Ziyâ Gökâlp'in Ölümü Üzerine Yazılan Şiir: Ziyâ Gökâlp'in Tâbûtu Huzûrunda Dr. Murat ASLAN	1
Klasik Şiirin Aynasında Osmanlı'da Sokak Gösterileri Dr. Zeliha ACAR	18
Seyyid Lokmân Oğuznâmesi'nin Gagauz Tarihindeki Yerine Dair Bir Değerlendirme Muhammet Emin ÖZÇELİK	44
Çalışma Ahlakı Üzerinden İki Dinî Gelenek Dilan ADANÇ-Fatma ÖZDOĞAN	54
Kitap Tanıtım Yazıları	
Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları Ecemnur TOPCU	63
Yûnus Emre Risâletü'n-Nushiyye-Divân İlknur CEVHER	68

Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede

Kullanılabilirliği ve Uygulamaları

Ecemnur TOPCU

Giriş

Dijital Beşerî Bilimler, bilgi teknolojileri ile beşerî bilimleri birleştiren ve zaman zaman farklı bilim dallarını da kapsayan bilimsel bir faaliyet alanıdır. Tüm beşerî bilimleri kuşatan bu alanın metodolojisi, farklı disiplinlere kolaylıkla uyarlanabilmektedir. Bu minvalde Türkçe ve Osmanlıcaya uygunluğu açısından metin ve ağ analizine dayalı 12 dijital aracın incelenmesi ve test edilmesi yönüyle alana özgün bir değer katan eser, Kıbrıs Uluslararası Üniversitesi öğretim üyesi Doç. Dr. Ayşe Tarhan tarafından 2025 yılında bilim âlemine kazandırılmıştır.

Dijital beşerî bilimler alanında temel bilgileri sunmayı, bu alanda geliştirilen araçları tanımayı ve söz konusu araçların hem metin analizinde hem de görselleştirmede nasıl kullanılabileceğine dair örnekleri sunmayı amaçlayan bu kitap, şu bölümlerden oluşmaktadır. *Giriş* (s.13-16), *Dijital Beşerî Bilimler* (s. 17-23), *Dijital Beşerî Bilimler Alanının İnceleme Yöntemleri* (s.25-29), *Osmanlıca ve Türkçe Metin Madenciliği* (s.37-55), *Osmanlıca ve Türkçe Üzerine Yapılan Dijital Çalışmalar* (s.59-74), *Metodoloji* (s.75-78), *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizlerinde ve Görselleştirilmesinde Kullanılması ve Örnek Uygulamaları* (s. 84-214), *Sonuç ve Bulgular* (s. 241), *Tartışma* (s.247).

Kitabın Giriş bölümünde, dijital çalışmaların dünyada ve Türkiye’deki gelişimine dair kısa bir bilgi verildikten sonra eserin yazılma amacı ve bölümleri hakkında genel bir çerçeve sunulmaktadır. Tarhan, bu bölümde özellikle bilgisayar destekli dil analizi araç ve programları için mevcut algoritmaların araştırılması ve Türkçe ile Osmanlıcanın dil yapısına özgü dil araçlarının veya programlarının geliştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dijital Beşerî Bilimler başlıklı birinci bölümde, bu alanın ne olduğu, tarihsel gelişimi, kullanılan programlama dilleri ile dünyada ve Türkiye’de yer alan Dijital Beşerî Bilimler bölümleri ve merkezleri hakkında bilgi verilmiştir. Özellikle bilgi teknolojisinin farklı bilim dallarıyla ilişkisi üzerinde durulmuştur.

Dijital Beşerî Bilimler Alanının İnceleme Yöntemleri başlıklı ikinci bölümde, metin maden-

1 Tarhan, Ayşe. *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları*. (İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 2025).

ciliği ve etiketleme çalışmaları olmak üzere iki ana yöntem tanıtılmıştır. İlk yöntem olan *metin madenciliği* (s.25-28); sıklık analizleri, dil uzunluklarının ölçülmesi, bağlamsal analizler, eş dizimsel ilişkiler, duygu analizleri, konu tespiti ve ağ analizleri gibi çeşitli teknikleri kapsamaktadır. İkinci yöntem olan *etiketleme* (s.29-31) ise kelime ve görsel etiketleme ile dijital haritalama çalışmalarını içermektedir. Yer adlarının etiketlenmesine dayalı olarak dünyada yapılan dijital projeler ve Osmanlı edebî ve tarihî metinlerinin sayısallaştırılmış haritalanmasına yönelik çalışmalar örneklerle sunulmuştur.

Osmanlıca ve Türkçe Metin Madenciliği başlıklı üçüncü bölümde, veri elde etme ve veri temizleme sürecine odaklanan *Doğal Dil İşleme* ve *Metin Madenciliği* inceleme yöntemlerinin çeşitli aşamalarına yer verilmiştir. Bu aşamalar arasında metin temizleme işlemi olarak bilinen *stopword listesinin belirlenmesi ve çıkarılması* (s.40-52), *normalizasyon: kelimelerde standartlaşma işlemi* (s. 53-54), *stemming* ve *lemmatization* (s.55-58) konuları ele alınmıştır. Bu işlemlerin neden yapıldığına ve neden gerekli olduğuna da ayrıntılı biçimde değinilmiştir.

Osmanlıca ve Türkçe Üzerine Yapılan Dijital Çalışmalar başlıklı dördüncü bölümde, bu alanda yapılan ve OCR (Optik Karakter Tanıma), HTR (El yazması Metin Tanıma), CBS (Coğrafi Bilgi Sistemleri) araçlarına dayalı projeler tanıtılmaktadır. Bu bağlamda bölümde on yedi projeden ve araçtan bahsedilmektedir. Bölüm içerisinde projelerden önce OCR, HTR ve CBS teknolojilerden yüzeysel olarak bahsedilmektedir. Tanıtılan projeler ve araçlar şöyledir: Osmanlıca Metin Arşivi Projesi (OTAP), Metinbankası projesi, TEBDİZ projesi, Lexicon Dijitalleşme Projesi, Müteferrika, Wikilala, Tensleyt, Transkribus, Akis Projesi, The Baki Project, Dijital Osmanlı Projeleri, Türkçe Ulusal Derlem Projesi (TUD) ve TS Corpus. Yazarın kurucusu olduğu DOP çatısı altında oluşturulmakta olan altı farklı proje vardır. Bunlar, Tarihî Şahsiyetler ve Osmanlı Tezkireler Projeleri/ Osmanlı Şiirinde Bağlanma ve Ayrılık Kaygısı Projesi: Kültür, Nörobilim ve Duygular Projesi/ Hikâye Haritalama ve Ağ Analizi Projeleri, Bilgisayar Destekli Osmanlıcanın ve Osmanlı Edebiyatının Eğitimi Projeleri (Örneğin; Bin Kelime Projesi) / Karşılaştırmalı Literatür Araştırma Projeleri/ Kıbrıs Araştırma Projeleri'dir.

Metodoloji başlıklı beşinci bölümde yazar, kitapta izlenen araştırma metodunu açıklamaktadır. Bölümde *Veri Toplama Yöntemi*, *Veri inceleme Yöntemi* ve *Veri Özellikleri* başlıklarıyla gerekli bilgiler verilmiştir. *Veri Toplama Yönteminde*, dijital beşerî bilimler araçları hakkında güncel bilgilerin nasıl derlendiği ve çalışmada kullanılan araçların belirlenmesi için neler yapıldığı hakkında kısa bilgi verilmiştir. *Veri İnceleme Yönteminde*, çalışmada kullanılan araçlar, araçlarda bulunan temel algoritmalar anlatılmıştır. Ayrıca yine bu başlıkta, araçlar üzerinde test yapılması için *Dânişmendnâme*, *Latîfî Tezkiresi*², *Âşık Sıdkî Baba Divanı* ve *Kuyucaklı Yusuf* isimli eserlerin seçildiği bilgisi verilmiştir. Bu bölümün son başlığı olan *Veri Özelliklerinde*, beş derlem üzerinde test edilen on iki aracın hesapladıkları kelime sıklıklarından kısaca bahsedilmiş ve AntConc aracının oluştur-

2 Çalışmada Latîfî Tezkiresi'nin iki el yazması nüshası (Kayseri Râşid Efendi yazması ve Hâlet Efendi yazması) kullanılmıştır.

duğu veriler örnek olarak paylaşılmıştır. Ayrıca başlığın giriş kısmında sadece İngilizce inceleme diline sahip *CARTO*'nun Türkçe ve Osmanlıca harfleri okuyamadığı belirtilmiştir.

Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirilmesinde Kullanılması ve Örnek Uygulamalar başlıklı altıncı bölüm, kitabın en hacimli kısmını oluşturmaktadır. Bu bölümde, İngilizce olarak oluşturulan ve dijital beşerî bilimler çalışmalarında kullanılan bilgisayar uygulamalarının Osmanlıca ve Türkçe ile uyumluluğunun test edilmesi ve veri analizi sonucu bulunmaktadır. Ayrıca önceki başlıkta isimleri verilen on iki aracın kullanılışları, temel özellikleri, işlevleri, dosya yükleme ve indirebilme imkânları hakkında bilgi verilmektedir. Ek olarak bölümde, bu araçlarla Latîfî Tezkiresinin 1546 tarihli Râşid Efendi ve 1575 tarihli Hâlet Efendi el yazması nüshaları üzerine yapılan test sonuçları ve yazarın kısmi değerlendirmesi sunulmaktadır. Tanıtılan bütün araçların ve yapılan test sonuçlarının bilgisi görsellerle desteklenmiştir. Bölümde bilgisi verilen dijital araçlar şunlardır; Orange3-Textable, DocuScope (Shakespeare Project): Bilgisayar Destekli Retorik Analizi, LIWC-22 (Linguistic Inquiry and Word Count), Voyant Tools, AncConc Tool, Stylo, The Metrical Tool: Hylas, {L}exos, SketchEngine CQL – Corpus Query Language, Gephi, CARTO ve Recogito.

Sonuç ve Bulgular başlıklı yedinci bölüm, genel bir değerlendirmenin yapıldığı ve sonuçların paylaşıldığı bölümdür. Bölümün girişinde dijital beşerî bilimlerden, bu alanın Türkiye'deki gelişiminden ve bu alanda Osmanlı Türkçesi üzerine yapılan çalışmalardan kısaca bahsedilmektedir. Devamında, bir önceki bölümde tanıtılan araçlara dair değerlendirme, olumlu/olumsuz yönlerini belirtme ve karşılaşılan sorunları tespit etme vardır. Bölümün sonunda ise yapılan test sonuçlarına dayanarak bu on iki aracın Türkçeye ve Osmanlıcaya uygunluklarına dair hazırlanmış bir tablo bulunmaktadır. Tabloda araçlar; derlem, görselleştirme, kelime sayımı, n-grams, yapı analizi, ağ analizi ve etiketleme hususlarında değerlendirilmiştir.

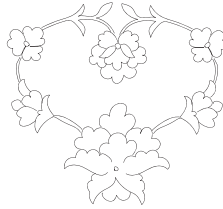
Tartışma başlıklı son bölümde, öncelikle çalışma boyunca adı geçen dijital araçların temel özellikleri ve avantajları/dezavantajları hakkında hazırlanmış iki tablo sunulmaktadır. Devamında derleme dayalı projelerin problemlerinden ve Dijital Osmanlı Derlem Projesi'nden bahsedilmiştir. Bölümde ayrıca yeni çalışma önerileri ve yazarın çalışması boyunca tuttuğu notlar paylaşılmıştır. Son olarak Osmanlıca ve Türkçe üzerinde metin madenciliği ve doğal dil işleme alanıyla ilgili akademik ortamlarda ve yayınlarda karşılaşılan problemlerden bahsedilmiş ve bu problemlerin olası çözümleriyle kitap sonlandırılmıştır. Kitabın sonunda Latîfî Tezkiresi Râşid Efendi nüshası stopword listesi ek olarak sunulmuştur. Aynı zamanda kaynakçadan hemen önce birlikte dijital beşerî bilimler için kullanılan teknik terimlerin bir kısmını içeren sözlük bulunmaktadır.

Sonuç olarak bu eser, dijital beşerî bilimler çalışmalarında kullanılabilecek araçların tanıtımı ve yine bu araçların metin analizi ve görselleştirme için kullanılabilirliği hakkında alanda büyük bir boşluğu doldurmaktadır. Bölümler içerisinde araçlara dair kullanılan görseller ve tablolar, araçların daha iyi anlaşılmasını ve meseleye bütüncül bakılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu yönüyle eser, son

yıllarda dikkatleri üzerine çeken dijital beşerî bilimler çalışmaları için kılavuz niteliği taşımaktadır ve özellikle metin analizi çalışmaları yapacak araştırmacılar için önemli müracaat kaynaklarından biri olacaktır.

Kaynaklar

Tarhan, Ayşe. *Dijital Beşerî Bilimler Araçlarının Metin Analizinde ve Görselleştirmede Kullanılabilirliği ve Uygulamaları*. İstanbul: Dün Bugün Yarın Yayınları, 1. Basım, 2025.

Klasik Divan

Uluslararası Dil, Kültür ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi
International Journal of Language, Culture and Literature Researches

E-ISSN: 3023-820X
Yaz 2025 Summer 2025
Cilt 2 Volume 2
Sayı 1 Issue 1